

İSTEHSAL MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ MATERIAL EHTİYAC PLANLAMASININ TƏTBİQİ

N. C. MƏMMƏDOVA
Qafqaz Universiteti

Məqalədə əsas material ehtiyac planlaması üzrə istehsal müəssisələri təhlil edilmiş və sahə üzrə real inkişafın təmin edilməsi üçün konkret təkliflər tövsiyyə edilmişdir. İstehsal prosesi zamanı vaxt itkisinin qarşısının alınması sifarişlərin vaxtında və tam dolğun çatdırılması üçün material ehtiyac planlamasının alt sistemləri ölkə iqtisadiyyatına uyğun olaraq təhlil edilmiş və var olan problemlərin ortaya çıxarılması kimi həlli mühlüm məsələləri ortaya qoymuşdur.

Açar sözlər: Ana istehsal planlaması, sənaye, integrasiya, istehsal müddəti, inventarizasiya, müəssisə iqtisadiyyatı, məhsul çeşidi, müştəri məmuniyyəti

Istehsal prosesi iqtisadiyyatın özəyini təşkil edir. Müəssisə fəaliyyətinə nəzər salsaq ümumi fəaliyyətin mal və ya xidmət istehsalından ibarət olduğunu görə bilərik. Müəssisənin varlığını davam etdirə bilməsi üçün mövcud istehsal qaynaqlarını, yaxşı bir plana görə istifadə etməsi zəruridir. İstehsal varisliyinin təmin edilməsi üçün hansı məhsulun, nə zaman, nə miqdarda və hansı istehsal sistemini istifadə edərək çıxarılacağı əvvəldən təyin olunmalıdır. Bu da ancaq yaxşı bir istehsal nəzarət və planlaşdırma sistemi vasitəsilə mümkündür. Material Ehtiyac Planlaşdırma (MEP) sistemi, istehsalda planlaşdırma və nəzarəti təmin edən vasitələrdən biridir.

Hazırkı dövrdə bazar iqtisadiyyatında istehsal fəaliyyətlərini davam etdirərkən, istehsal və çatdırılma zamanı, istehsal xərcləri, istehsal həcmi, müəyyənləşdirilməsi, xammal təmini və keyfiyyətin əldə edilməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bunun üçün, biznes istehsalda keçmədən əvvəl, istehsalın nə zaman, kim tərəfindən, harada, nə şəkildə, hansı məhsullar üzərində, hansı müddətdə və hansı pillələrdə istehsal olunacağını analizini reallaşdırmaq üçün istehsal planlaması etmək məcburiyyətindədirlər.

Istehsal planlaşdırma və nəzarət əməliyyatlarında, istehsal planlaması ədəbiyyatında geniş yer tutan və ortaya qoymuş olduğu faydalar baxımından olduqca əhəmiyyətli alətlərdən biri olan vəsait ehtiyac planlaması müəyyən məhsul və ya məhsul qrupuna aid istehsal planını əsas götürərək, məhsulu komponentlərinə ayıran və beləcə istehsal girdi miqdarlarını təsbit edib müəssisədə sifariş və nəzarət imkanı tanıyan məlumat sistemidir.

Istehsal planlaşdırma və nəzarət yanaşmaları arasında ən məşhuru vəsait ehtiyac planlamasıdır. Orlicky tərəfindən ilk olaraq tövsiyyə edilməsi ilə iqtisadiyyatda çox tədqiqatçı tərəfindən böyük maraq görmüşdür.

Material ehtiyac planlamasının tətbiq edilməsinin müəssisə iqtisadiyyatına təsiri

Material Ehtiyac Planlama MEP, istehsal prosesi

içerisində, hər hansı bir anda, hər bir parça və vəsait üçün yarana biləcək tələbi əvvəlcədən təyin etməyi qarşısına məqsəd qoyan bir sistemdir. Bu sistem bütün istehsal, marketinq, tədarük və maliyyə hissələrini əhatə etməyə çalışır və təməl istehsal proqramına əsaslanaraq hazırlanır və həyata keçirilir.

Bilindi ki kimi iqtisadiyyatda və istehlak meyllərinə uyğun ortaya çıxan sonrakı hadisələr bazarın daha ağırlıqlı şəkildə müştəri tərəfindən müəyyən edilən olması nəticəsini doğurdu. Bunun sonrasındakı stoka istiqamətli istehsalda, sifarişə istiqamətli istehsal formasına doğru bir sürüşmə oldu. Bu isə daha çox məhsul çeşidi mənasını verirdi və o illərə qədər ana problem olan vəsait və xammal tədarükünün yanında təsirli tutum istifadəsi gərəyi, kiçik miqdarlarda da iqtisadi istehsal edə bilən olma, təsirli maliyyə rəhbərliyi kimi mövzular böyük əhəmiyyət qazandı. Bu şəkildə kompleksləşən istehsal rəhbərliyi intizamını müəyyən edən MEP qeyri-kafi qaldı. Əvvəlki bənddə göstərilirdi ki kimi MEP qeyri-kafi qalıqda bunun davamı olaraq qəbul edilən MRP II (İstehsalat qaynaqları planlaması) ortaya çıxdı.

Firma istehsal planını reallaşdıracaq qaynaqlara sahib mi? Marketinq satış proqnozlarını reallaşdırma mu? kimi sualların MRP daxilində ələ alınmaması üsulun məhdud olduğunun digər göstəriciləridir. Bu səbəblə MEP 'nin yalnız inventar rəhbərliyi ilə qalmayıb, istehsal üçün lazımlı olan bütün qaynaqları optimize etməyi hədəfləyən, istehsal ilə firmanın digər funksiyalarını bütünləşdirəcək bir fəlsəfəyə ehtiyac olduğu ortaya çıxdı.

Material ehtiyac planlamasının işləyiş prinsipi

MEP'in bir müəssisədə tətbiq olunması addım-addım həyata keçirilir. Layihə müəssisənin hamısını əhatə edir, bu səbəblə bütün personalın MEP təhsili alması və layihənin hədəflərini və müəssisə üçün daşdığı əhəmiyyəti anlaması lazımdır. MEP sistemi xüsusilə montaj zamanında məhsul istehsal edən müəssisələrdə yaxşı nəticələr verməkdədir. MEP tətbiqi

nəticəsində, proses içi inventar səviyyəsində azalma, iş gücünün istifadəsində və müştəri xidmətində inkişaf, inventar dövr sürətində artım əldə edilməkdədir.

Ana istehsal planı MEP sisteminin işləyə bilməsi, quruluş içində bir ana istehsal planının olması ilə əlaqədardır. Ana istehsal planı son məhsulların nə qədər və nə zaman çıxarılməğa lazım olduğunu təyin edir. Ana istehsal planı müstəqil tələbə uyğun, ehiyata nə zamana ehtiyac duyulduğunu və hansı miqdarda çıxarılması lazım olduğunu bildirir. Aşağıdakı Şəkil bitmiş X məhsulu üçün, ana istehsal çizelgesi planlaşdırma horizonu içində planlaşdırılan ehtiyat çıxışını göstərməkdədir.

Ehtiyat X	1	2	3	4	5	6	7	8
Miqdar				100				150

MRP sisteminin ilk girdisi material siyahılarının. Material siyahıları (BOM) sadə olaraq məmulatı əldə etmək üçün lazım olan parçaların siyahısıdır. MİP sisteminə ehtiyat təmini son məhsulun xaricindəki yarı məmulatları, vəsaitləri, quruluş içi və xarici istehsal və ya satın alınan hər şeyi ehtiva etməkdədir. Material siyahıları çox dəyişik ölçülərdə hazırlana və dəyişik məqsədlərdə istifadə edilə bilər. Bu siyahıların, istehsal prosesini göstərmək üçün, addımlarına ayrılması və qrafiki olaraq göstəriləbilmesi nəticəsində ortaya çıxan şəkil bir ağac meydana gətirdiyindən bunlar məhsul ağacı olaraq da adlandırılmaqdadır.

Material ehtiyac planlamasının funksiyaları

Material ehtiyaç planlamasının əsas funksiyası müəssisə daxili fəaliyyəti tənzimləmək istehsal prosesinin düzgün təkilini həyata keçirməkdir. Burada əsas material siyahısından istifadə olunur. Material siyahısı istehsal sisteminəki hər bir parça üçün təməl məlumatlar verir. Bu modul istehsalda istifadə zamanı hər bir vəsaitin səhmdar məlumatlarını da sistemə daxil edir. Ayrıca vəsait ilə əlaqədar kod nömrəsi, ABC təsnifat məlumatı, xərci, quruluşu haqqında da müxtəlif məlumatlar verir Digər bir funksiyası sistemdə istehsal xətti boyunca iş mərkəzlərində həm anbar sahələri həm də istifadə nöqtələri yaradılmasıdır.

Material ehtiyac planlamasının məqsədləri

Material ehtiyac planlamasının təməl 2 məqsədi vardır. Bunlar aşağıdakılardır:

1. Müştəri məmnuniyyətini artırmaq
2. Stok xərclərini minimize edərək şirkətin gəlirlərində artıma səbəb olmaq

Müştəri məmnuniyyətinə nail olmağın əsas yolu sifarişlərin vaxtında hazırlanması tədarük şərtlərinə tam əməl edilməsi və çatdırılma müddətinin mümkün qədər tezləşdirilməsidir.

MEP yalnız tədarük müqavilələrinin əldə tutulması üçün lazımlı idarə etmə məlumatlarını vermir eyni zamanda müqavilələr MEP nəzarət sisteminə ötürülür və istehsala istiqamət verilir, beləcə söz verilmiş göndərmə tarixləri tərəfindən reallaşdırılması lazım olan hədəflər halına gəlir və göndərmə müqaviləsinə uyğun gəlmə ehtimalı inkişaf etdirilir

Yəni, MEP'nin əsas məqsədinin, doğru vəsaitləri, doğru yerə, doğru zamanda almaq olduğu deyilə bilər. MEP sistemi altındakı fond rəhbərliyinin məqsədləri, müştəri xidmətlərinin yaxşılaşdırılması, fond sərmayələrinin azaldılması, istehsal məhsuldarlığının artırılmasıdır.

Nəticə

Material ehtiyac planlaması istehsal xəttinin şah damarının təşkil edir beləki plansız və istehsal dövrü ərzində sisteməlik nəzarətsiz heç bir inkişafa nail olmaq mümkün deyildir. Bunun üçün dünyanın qabaqcıl inkişaf etmiş ölkələrinin çoxdan istifadə etdiyi Material ehtiyac planlamasını ölkəmizdə tətbiq etməli və yayqın hala gətirməliyik.

Verilən məlumat, açıqlama və təhlil nəticələrinə əsaslanaraq Azərbaycanda istehsal sahəsində real inkişafın təmin edilməsi üçün aşağıdakı tədbirlərin görülməsini tövsiyyə edirik:

- İstehsal tipinə uyğun olaraq müəssisələrin xüsusiyyətləri və potensial imkanları nəzərə alınmaqla material ehtiyac planlamasının inkişafına və tətbiqinə dair xüsusi strategiya, plan və proqramları hazırlanmalı

- Material ehtiyac planlamasını kompleks şəkildə iqtisadiyyatın istehsalla məşğul olan bütün sahələrinə tətbiq etməli unutmamaq olma ki, sahənin inkişafı kompleks yanaşmadan keçir. Kənd təsərrüfatı, infrastruktur yaxşılaşdırılmadan sahənin inkişafı mümkün deyil. Buna görə də, adı keçən sahələrdə istehsalın və xidmətin yaxşılaşdırılmasına yönəlmiş, dəstəkləyici tədbirlər planı və fəaliyyət proqramları hazırlanmalı və tətbiq edilməlidir.

- sahədə rentabellik dərəcəsinin yüksəldilməsi istiqamətində araşdırmalar aparılmalı və lazımı vergi və maliyyə təşviqləri tətbiq edilməli, mövcud stimullaşdırıcı tədbirlər gücləndirilməlidir.

ƏDƏBİYYAT

- 1 Kamalov N.B., "Müstəqillik dövründə Azərbaycanda investisiya" AMEA-nın Xəbərləri İqtisadiyyat Elmləri Seriyası, Bakı, 2009, № 2, 168-173 səh.
- 2 A.S.İsayev İstehsalın təşkilinin əsasları Bakı-2009.
3. Telman Hüseynov "Müəssisə iqtisadiyyatı" Bakı--2004 /.
4. <http://documents.tips/documents/mrp-erp-5584667e3dd83.html> (giris tarixi 24.02.2016).
5. Asal, Ö. ve M. Altuğ, "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde (KOBİ) Rekabet Gücünü Belirlemede Ürüne Yönelik Yöntemlerin Değerlendirilmesi", Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9, 179-190, 2005.
6. Acır, A., M. S. Karakaş, M. Übeyli, Ö. Asal, "Metal Matriksli Kompozitlerin İşlenmesinde Kesici Takım Kaplamasının Aşınmaya Etkisinin Deneysel İncelenmesi", Timak - Tasarım İmalat Analiz Kongresi, 269-275, 2006.
7. Gürleyen, L., Asal, Ö., ve Çakıcıer, N., "Mobilya Sektöründeki İşletmelerde Stratejik Yönetimin Yeri ve Önemi", Ormancılık Dergisi, Düzce Üniversitesi, 3 (1), 100-111, 2007.
8. <http://www.azstat.org/statinfo/industry/az/sen26.shtml>, ARDSK., "Azərbaycan-ın sənayesi", 18/11/2009

Н.Г.Мамедова

В статье проанализированы производственные предприятия по планированию основных материальных потребностей и были рекомендованы конкретные предложения по обеспечению реального прогресса в этой области. В производственном процессе для предотвращения потери времени, своевременной и тщательной доставки заказов проанализированы подсистемы планирования материальных потребностей в соответствии с экономикой страны и было поставлено важность решение таких вопросов как само выявление проблем.

Ключевые слова. Производственное Планирование, промышленность, интеграция, производства процесса, запасы, оперативность, широкий ассортимент товаров, уровень удовлетворенности клиентов

Material Reqrutments planning

N.C.Mammadova

Decoded basic material requirements planning for production facilities in the article and the area was recommended concrete proposals to ensure a real improvement. Solutions such as the discovery of sub-systems have been resolved in accordance with the existing problems of the national economy and in a timely manner in order to prevent loss of time in the production process and material requirements planning to complete full delivery has revealed important issues.

Key words: Home Production planning, industry, integrated, Production Process, inventories, operating efficiency, product range, customer satisfaction

